

XRISTIANLIK VA ISLOMNING DIN'IY TA'LIMOTI: DINSHUNOSLIK NUQTAI NAZARIDAN

Isakov Abdulaziz

Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
Samarqand filiali DI24-09 Guruh talabasi.

Samatov Xurshid

Ilmiy rahbar.

Tel: +998912656600 **Gmail:** abdulazizisakov5123@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15376218>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Xristianlik va Islomning asosiy diniy ta'limotlari taqqosiy dinshunoslik asosida o'rganilgan. Xudo tushunchasi, payg'ambarlik, muqaddas matnlar, najot va oxirat, axloqiy amaliyotlar, diniy rasm-rusumlar kabi asosiy jihatlar tahlil qilingan. Maqola zamonaviy dinlararo muloqot, bag'rikenglik va madaniyatlararo tushunishni shakllantirishda ahamiyatlidir. Tadqiqot ilmiy, nazariy va amaliy jihatdan talaba, tadqiqotchi va keng kitobxonlar uchun mo'ljallangan.

"Xristianlik va Islomning diniy ta'limotlari: dinshunoslik nuqtai nazaridan"

Kalit so'zlar: Xristianlik, Islom, diniy ta'limotlar, payg'ambarlik, najot va oxirat, din.

KIRISH

Bugungi globallashuv davrida turli dinlar o'rtasidagi muloqot va o'zaro ta'sir masalalari nihoyatda dolzarb hisoblanadi. Xristianlik va Islom insoniyat tarixida eng keng tarqalgan va ta'sir kuchiga ega bo'lgan ikki monoteistik din sifatida alohida o'ringa ega.

Ularning diniy ta'limotlari, e'tiqodiy asoslari va ijtimoiy hayotdagi roli, zamonaviy jamiyatlar taraqqiyotida muhim ahamiyat kasb etadi. Bu ikki dinni ilmiy nuqtai nazardan solishtirish, o'xshash va farqli jihatlarini ochib berish hozirgi davrda diniy bag'rikenglikni mustahkamlashda muhim o'rin tutadi.

Ushbu maqolaning maqsadi – Xristianlik va Islom diniy ta'limotlarini dinshunoslik nuqtai nazaridan o'rganish, ularning aqidaviy asoslari, muqaddas matnlari, axloqiy qadriyatlarini va najot haqidagi qarashlarini solishtirishdir. Asosiy vazifalar quyidagilardan iborat:

- Har ikkala dinning asosiy aqidaviy tamoyillarini tahlil qilish;
- Muqaddas matnlar va ularning mazmuniy jihatlarini solishtirish;
- Najot, gunoh, oxirat haqidagi qarashlarni o'rganish;
- Axloqiy amaliyot va diniy rasm-rusumlarni ko'rsatish.

Tadqiqot uslubi va manba bazasi. Tadqiqotda taqqosloviiy, tarixiy va dinshunoslik tahlil metodlari qo'llanildi. Asosiy manbalar sifatida Qur'on va tafsirlar, Injil va uning izohlari, zamonaviy dinshunos olimlarning ilmiy ishlari, o'zbek, rus va xorijiy adabiyotlardan foydalanildi.

Yakka ilohiylik tamoyili – monoteizmning asosiy jihatlari

Har ikki din yagona Xudoga e'tiqod qiladi. Islomda bu "Tavhid" tushunchasi orqali ifodalanadi: "U yagona, tug'ilmagan va tug'dirmagan" (Ixlos surasi). Xristianlikda esa Xudo uch shaxsda mavjud – Otaning, O'g'ilning va Muqaddas Ruhning birlikda mavjudligi, bu "Trinitet" tushunchasi bilan izohlanadi.

Dinning paydo bo'lishi, tarixiy konteksti va tarqalish hududlari

Xristianlik milodiy I asrda Falastinda, Iso Masihning ta'limoti asosida shakllangan. Islom esa VII asrda Arabiston yarimorolidagi Makka shahrida Muhammad (s.a.v.) ga nozil bo'lgan vahiyalar asosida paydo bo'lgan. Xristianlik asosan Yevropa, Amerika va Afrika qit'alariga, Islom esa Yaqin Sharq, Markaziy Osiyo, Shimoliy Afrika va Janubi-Sharqiy Osiyoga keng tarqalgan.

Dinshunoslikda taqqoslash metodlari va yondashuvlar

Dinshunoslik ikki dini solishtirishda empatik (ichki tushunishga asoslangan), fenomenologik va tarixiy-kritik metodlardan foydalanadi. Bu yondashuvlar diniy e'tiqodlarni o'z kontekstida tahlil qilishga imkon beradi. Xudo (Iloh) tushunchasi va uning tavsifi Islomda Alloh yagona, abadiy va mutlaq qudrat sohibi. U o'zining 99 go'zal ismlari (Asmo'ul Husna) bilan tavsiflanadi. Xristianlikda esa Xudo insoniyatni sevuvchi, mehribon va najot beruvchi mavjudot sifatida talqin qilinadi. Uchlik g'oyasi orqali Xudoning turli jihatlarini izohlanadi. Payg'ambarlik va vahiy haqidagi e'tiqodlar. Islomda Muhammad (s.a.v.) Allohning so'nggi elchisi sifatida tan olinadi. Qur'on Allohning bevosita so'zidir. Xristianlikda esa Iso Masih Xudoning O'g'li va najotkor deb e'tirof etiladi. Injil – Xudoning Kalomi sifatida qabul qilinadi, ammo u insonlar orqali yozilgan deb hisoblanadi. Muqaddas matnlar: Qur'on va Bibliya. Qur'on arab tilida nozil qilingan, tahrirsiz saqlangan yagona ilohiy matn deb hisoblanadi. Bibliya esa Eski va Yangi Ahdlardan iborat bo'lib, ko'plab tarjima va versiyalarga ega. Qur'onda nozil bo'lgan barcha oyatlar Allohning so'zi deb tan olinadi.

“Xristianlik va Islomning diniy ta'limotlari: dinshunoslik nuqtai nazaridan” Bugungi globallashtirish davrida turli dinlar o'rtasidagi muloqot va o'zaro ta'sir masalalari nihoyatda dolzarb hisoblanadi. Xristianlik va Islom insoniyat tarixida eng keng tarqalgan va ta'sir kuchiga ega bo'lgan ikki monoteistik din sifatida alohida o'ringa ega. Ularning diniy ta'limotlari, e'tiqodiy asoslari va ijtimoiy hayotdagi roli, zamonaviy jamiyatlar taraqqiyotida muhim ahamiyat kasb etadi. Bu ikki dinni ilmiy nuqtai nazardan solishtirish, o'xshash va farqli jihatlarini ochib berish hozirgi davrda diniy bag'rikenglikni mustahkamlashda muhim o'rin tutadi.

Maqolaning maqsadi va vazifalari. Ushbu maqolaning maqsadi – Xristianlik va Islom diniy ta'limotlarini dinshunoslik nuqtai nazaridan o'rganish, ularning aqidaviy asoslari, muqaddas matnlari, axloqiy qadriyatlarini va najot haqidagi qarashlarini solishtirishdir. Asosiy vazifalar quyidagilardan iborat:

- Har ikkala dinning asosiy aqidaviy tamoyillarini tahlil qilish;
- Muqaddas matnlar va ularning mazmuniy jihatlarini solishtirish;
- Najot, gunoh, oxirat haqidagi qarashlarni o'rganish;
- Axloqiy amaliyot va diniy rasm-rusumlarni ko'rsatish.

Tadqiqot uslubi va manba bazasi

Tadqiqotda taqqoslovchi, tarixiy va dinshunoslik tahlil metodlari qo'llanildi. Asosiy manbalar sifatida Qur'on va tafsirlar, Injil va uning izohlari, zamonaviy dinshunos olimlarning ilmiy ishlari, o'zbek, rus va xorijiy adabiyotlardan foydalanildi. Yakka ilohiylik tamoyili – monoteizmning asosiy jihatlarini. Har ikki din yagona Xudoga e'tiqod qiladi. Islomda bu "Tavhid" tushunchasi orqali ifodalanadi: "U yagona, tug'ilmagan va tug'dirmagan" (Ixlos surasi).

Xristianlikda esa Xudo uch shaxsda mavjud – Otaning, O‘g‘ilning va Muqaddas Ruhning birlikda mavjudligi, bu "Trinitet" tushunchasi bilan izohlanadi.

Dinning paydo bo‘lishi, tarixiy konteksti va tarqalish hududlari

Xristianlik milodiy I asrda Falastinda, Iso Masihning ta’limoti asosida shakllangan. Islom esa VII asrda Arabiston yarimorolidagi Makka shahrida Muhammad (s.a.v.) ga nozil bo‘lgan vahiyalar asosida paydo bo‘lgan. Xristianlik asosan Yevropa, Amerika va Afrika qit’alariga, Islom esa Yaqin Sharq, Markaziy Osiyo, Shimoliy Afrika va Janubi-Sharqiy Osiyoga keng tarqalgan. Dinshunoslikda taqqoslash metodlari va yondashuvlar. Dinshunoslik ikki dini solishtirishda empatik (ichki tushunishga asoslangan), fenomenologik va tarixiy-kritik metodlardan foydalanadi. Bu yondashuvlar diniy e’tiqodlarni o‘z kontekstida tahlil qilishga imkon beradi. Xudo (Iloh) tushunchasi va uning tavsifi Islomda Alloh yagona, abadiy va mutlaq qudrat sohibi. U o‘zining 99 go‘zal ismlari (Asmo‘ul Husna) bilan tavsiflanadi. Xristianlikda esa Xudo insoniyatni sevuvchi, mehribon va najot beruvchi mavjudot sifatida talqin qilinadi. Uchlik g‘oyasi orqali Xudoning turli jihatlarini izohlanadi.

Payg‘ambarlik va vahiy haqidagi e’tiqodlar

Islomda Muhammad (s.a.v.) Allohning so‘nggi elchisi sifatida tan olinadi. Qur‘on Allohning bevosita so‘zidir. Xristianlikda esa Iso Masih Xudoning O‘g‘li va najotkor deb e’tirof etiladi. Injil – Xudoning Kalomi sifatida qabul qilinadi, ammo u insonlar orqali yozilgan deb hisoblanadi.

Muqaddas matnlar: Qur‘on va Bibliya Qur‘on arab tilida nozil qilingan, tahrirsiz saqlangan yagona ilohiy matn deb hisoblanadi. Bibliya esa Eski va Yangi Ahdlardan iborat bo‘lib, ko‘plab tarjima va versiyalarga ega. Qur‘onda nozil bo‘lgan barcha oyatlar Allohning so‘zi deb tan olinadi. Axloqiy qadriyatlar: shaxs va jamiyatdagi o‘rni. Islomda halollik, adolat, sabr, mehr va taqvo asosiy axloqiy fazilatlaridir. Xristianlikda esa sevgi, kechirimlilik, kamtarlik va xizmat qilish asosiy qadriyatlaridir. Ibodat, diniy rasm-rusumlar va marosimlar. Islomda besh ustun: shahodat, namoz, ro‘za, zakot va haj ibodatning asosini tashkil etadi. Xristianlikda esa suvga cho‘mish (baptizm), Eucharist (muqaddas kechalik), duo va jamoat ibodatlarini muhim marosimlardir. Din va qonunchilik: Shariat va Xristianlikdagi axloqiy mezonlar.

Islomda Shariat – Allohning qonuni bo‘lib, diniy va ijtimoiy hayotni tartibga soladi.

Xristianlikda axloqiy mezonlar Injil asosida, lekin ko‘proq ruhiy-ma’naviy jihatdan talqin qilinadi. Tarix davomida ikki din o‘rtasidagi muloqot. Tarixda Xristianlik va Islom o‘rtasida nafaqat to‘qnashuvlar, balki ilmiy, madaniy va falsafiy sohalarda muloqotlar ham bo‘lgan (masalan, Andalusiya davrida).

Dinlararo bag‘rikenglik va zamonaviy yondashuvlar

Zamonaviy davrda dinlararo muloqot va tolerantlik muhim masalaga aylangan. Har ikki din vakillari o‘rtasida bag‘rikenglikni kuchaytirish bo‘yicha xalqaro tashabbuslar mavjud.

Globalizatsiya sharoitida Xristianlik va Islomning o‘zaro ta’siri. Globallashtirish sharoitida migratsiya, kommunikatsiya va ijtimoiy tarmoqlar orqali ikki din vakillari ko‘proq muloqot qilishmoqda. Bu esa o‘zaro tushunishni oshirish imkonini bermogda. Asosiy o‘xshashlik va farqlarni umumlashtirish. Xristianlik va Islom yagona Xudoga e’tiqod qilish, payg‘ambarlik, axloqiy qadriyatlar, oxiratga ishonch kabi asosiy jihatlar bo‘yicha o‘xshashdir. Ammo Xudo

tushunchasi, Iso maqomi, najotga erishish yo‘li, diniy qonunlar va rasm-rusumlarda sezilarli farqlar mavjud.

Tadqiqotdan olinadigan nazariy va amaliy xulosalar

Mazkur tadqiqot ikki yirik dinni ilmiy asosda o‘rganish va ularning o‘zaro muloqotini chuqurroq tushunishga yordam beradi. Bu dinlararo bag‘rikenglik, hurmat va hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi. Dinshunoslikda bu mavzuning istiqbollari. Kelgusida bu mavzuni chuqurroq o‘rganish, zamonaviy diniy oqimlar va ijtimoiy-siyosiy kontekstda yangi yondashuvlarni qo‘llash imkonini beradi.

REFERENCES

1. Qur’oni Karim va mufasssirlarning tafsirlari
2. Injil (Yangi Ahd) va uning sharhlari
3. **Sayid Ahmad Xon.** “Dinshunoslik asoslari”, Toshkent, 2019
4. **John L. Esposito.** "Islam: The Straight Path". Oxford University Press, 2016
5. **Karen Armstrong.** "The Case for God". Knopf, 2009
6. **Yusuf al-Qarazaviy.** "Islomda e’tiqod va axloq"
7. **Paul Tillich.** "Systematic Theology"
8. **Fazlur Rahman.** "Islam and Modernity"
9. Tarjimasi va izohlar bilan Qur’on (O‘zbekiston musulmonlari idorasi nashri)
10. Xorijiy va mahalliy dinshunos olimlarning maqola va risolalari